

FRANSIZ CEZA İNFAZINDA ISLAHAT

Konferansı veren : Jacques Léauté Çeviren : Prof. Dr. Faruk EREM

İkinci dünya harbinin hitamından beri, Fransa'da geniş bir ceza infazı ıslahatı tahakkuk ettirilmiştir. Düşman hapishanelerinde veya esaret kamplarında geçirilen günlerin Fransa'da ceza meselelerine gösterilen bu alâkaya yabancı olmadığı aşikârdır.

Küçük ve büyük suçluların ıslahı ile mükellef âmme hizmetleri esas itibarile Adliye Nezaretine tabidir. Bu Nezaret câmiasında onsekiz yaşını doldurmamış olanlara (yani küçüklere) ve bu yaşta veya bu yaştan büyük olanlara ait hizmetler tefrik edilmiştir.

Suç işlemiş gençlerin himayesi, yardımı, gözetim altında tutulması, modern Devletin ifası ile mükellef olduğu hakikî bir âmme hizmetidir. Adliye Nezaretindeki gözetim altında terbiye müdürlüğü bu hizmetle görevlendirilmiştir. Bu idare âmme müesseseleri ile hususî müesseselerin faaliyetini tevhit ve tanzimle vazifesini yapmaktadır. Âmme sektörü ile hususî sektörün, âmme hizmetinin işleminde, bu kadar yakın bir işbirliğine başka sahalarda ender tesadüf edilir.

Bu müdürlük 1 Eylül 1945 tarihli bir emirname ile ihdas olunmuştur. İdare, bir müdür, bir ikinci müdür ve yüksek kademedeki personeli hâkim sınıfına mensup kimselerden müteşekkil üç bürodan kurulmuştur.

Suçlu çocukların terbiyesi için, küll olarak, Devlet, gözetim altında terbiye idaresinin emrine, her sene (1953 den 1956 yılına kadar) takriben 2 milyar Frank tevdi etmiştir. Bu meblâğ, biri âmme sektörü, diğeri hususî sektöre mahsus olmak üzere, hemen hemen birbirine eşit iki kısımdan terekküp eder. Bundan başka hususî

müesseseler, teçhizatları için (intibak edememiş çocuklar için) Sıhhat Nezaretinden de kredi almaktadırlar.

Birbirini takiben müesseseleri ve sonra da personeli görelim :

a) *Müesseseler* : Gözetim altında terbiye idaresi, vazifesini ifa için 1945 senesinde, bir kaç müesseseye ve bilâhare 5 Ağustos - 1950 Kanununa tabi eski ceza evlerine sahip bulunuyordu. Müesseselerin etrafı hâlâ yüksek duvarlarla çevrili idi, pencerelerde demir parmaklıklar vardı ve firarı önlemek için de muhafaza teşkilâtı mevcuttu.

Değişiklik büyük oldu. İslah ve terbiye fikri, müesseseleri ve onları idare eden kanunları yenileştirmeği icap ettirdi. Müesseseler, «açık müessese» haline inkilâp etti. Parmaklık ve demir kapılar kalkmağa yüz tuttu. 1850 Kanunu yerine modern ihtiyaçlara daha iyi intibak eden 24 Mayıs 1951 Kanunu ikame edildi. Artık, Devlet müşahede merkezlerini, ıslah müesseselerinden, Vaucresson tetkik ve yetiştirme merkezinden ayırmak mümkün oluyordu.

1) *Devlet müşahede merkezleri* : Bu müesseseler, genç suçluların cemiyete intibak edememelerinin tıbbî ve sosyal sebepleri hakkında ilmi araştırma yapmağa tahsis edilmişlerdir. Bu müesseseler, 2 Fevriyer - 1945 emirnamesinin tatbikatı cümlesinden olarak küçükleri, haklarında çocuk mahkemesi tarafından karar verilinceye kadar kabul, muhafaza ve müşahede eder.

Müesseselerin selâhiyeti çocuk suçluluğunu aşmaktadır, serseri çocuklar ve haklarında ebeveyn veya sosyal yardım teşkilâtının zecri velâyet tedbirlerinin tatbikini istediği haşarı çocukları da kabul ederler. Bu intibaksız çocuklara müteallik meseleler, suçlu çocukları alâkadar eden meselelerle yakınlık arz etmektedir.

2) *Terbiye müesseseleri* : Bunlar arasında en ehemmiyetli olanları, gözetim altında terbiye müesseseleridir. 1954 senesinde yalnız bu müesseseler 1500 çocuğu kabul edebilmişlerdir. Müşahede merkezleri gibi yalnız suçluları değil, serseri çocuklarla zecri velâyet tedbirlerine tabi tutulmuş çocukları da kabul ederler.

Müesseseler, terbiye gayesini güder ve talebelerine bir meslekte oldukça ileri bir yetişme sağlarlar. Kendilerine meslekî kifiyet şahadetnameleri, teknik tedrisat diplomaları veya Çalışma Nezareti tarafından, suçlu olmayan adaylara tatbik edilen şartlar al-

ında diplomalar verilir. Müesseseler «açık müessese» tipindedirler. Pazar günleri çocuklar serbestce dışarı çıkmaya mezdurlar. Müesseseler, çocukların yaşlarına ve kendilerine verilmiş olan meslekî terbiyeye (ziraat, sanayi, deniz ürünleri) göre ihtisaslandırılmıştır. Makine ve aletler bakımından teknik teçhizat, kalifiye işçi yetiştirmeği sağlamaktadır.

İlk tahsilini ikmal edememiş çocuklara mahsus başka müesseseler ihdas olunmuştur. İlk mektep yaşında olan çocuklara mahsus bu müesseseler hakiki birer okuldur ve bunlara 9 yaşından 13 yaşına kadar olanlar kabul edilir.

Bunlardan başka, gözetim altında terbiye müesseselerinden ikisi, daha nazik terbiye meseleleri ortaya atan ve çok fazla ferdileştirilmiş bir rejimi gerektiren çocuklara tahsis olunmuştur.

3) *Gözetim altında terbiye etüd ve yetiştirme merkezleri*: Bunlar 1951 senesinde Vaucresson da kurulmuştur. Bu müesseselerin ilk gayesi, Adliye Nezaretinin murakabesi altında çocukların terbiye ve ahlâkı ile meşgul olanların, çocuk mahkemeleri hâkimlerinin, nezaret altında serbesti delegelerinin vesair bu gibi sahalarda çalışanların yetiştirme ve tekâmüllerini sağlamaktır.

Bu müesseseler aynı zamanda çocuk suçluluğu hakkında araştırma yapar ve bu mesele ile alâkalı bilgileri bir merkezde toplar.

b) *Personel meselesi*: Ceza evleri personeli ile ıslah evleri 1945 senesine kadar, ceza evleri idaresinin kadrolarında birlikte yer alırlardı. Aynı memurlar, hizmet icap ettirince muayyen bir tipteki müesseseden alınıp diğerine verilirdi. 10 Nisan - 1945 Kararnamesi iki idarenin kadrolarını ayırdı.

Islah müesseseleri personeli halen imtihanla alınmakta ve üç sınıfa ayrılmaktadır :

1) *Islah personeli*: Bunlar genç suçluların terbiyesi ile mükellef olanlardır. 23 Nisan 1956 tarihli Kararname ile yeni bir statüye bağlanmış olan bu personeli bilhassa terbiyeciler teşkil eder. Bu görev, onu tercih edenlere, hakiki bir kabiliyeti ve çocuklara itimat ve hürmet telkin etme ehliyetini gerektirir.

Nezaret altında serbesti daimî delegeleri de halen bu kadrodadırlar. Terbiye müesseselerinin ve müşahede merkezlerinin müdür ve ikinci müdürleri de bu kadroya dahildir.

Öğretmenlik vazifesini müessesede, terbiyeciler yapar. Eskiden tedrisat bir gardiyanın nezaretinde yapılırdı. Halen, her hangi bir umumî veya meslekî öğretim müessesesinden farksız olarak bir dersane veya atelyede sadece öğretmenin nezaretindedir.

2) *İdareciler* : İdare personeli 13 Janvier 1950 Kanunu ile ayrı bir statüye tabi tutulmuşlardır. Bunlar, aynı hizmeti gören Devlet öğretmenliğinin tabi tutulduğu hükümlere benzer kaidelere tabi tutulmuşlardır.

3) *Meslekte yetiştirme personeli* : Bu üçüncü grup teknik bilgileri vermekle görevli öğretmen ve ustabaşlarını ihtiva eder. İmtihanla alınırlar. Bu hususî kadro, ayrı bir statüye tabidir (10 Nisan 1945 tarihli kararname).

Hususî müesseseler : Evvelâ bu müesseseleri, sonra da nezaret altında terbiye idaresinin bunlar üzerindeki salâhiyetini tetkik edelim.

a) *Müesseseler* : Hususî müesseseler pek çoktur. Adetleri 200 ze yaklaşmaktadır. Faaliyetleri çeşitlidir. Büyük şehirlerin pek çoğunda barındırma ve müşahede merkezleri kurulmuştur. Devlet müşahede merkezlerinin görevine benzer faaliyetlerde bulunurlar. Fakat bilhassa, çocuk mahkemeleri tarafından değil, başka teşekküllerden kendilerine gönderilen çocukları kabul ederler. Yatılı olan bu müesseselerden kız çocuklara mahsus olanlar daha fazladır ve terbiye vazifesini, Devlet müesseselerine tekabül edecek şekilde yaparlar. Nihayet, bazı yarı-serbest müesseseler de ihdas olunmuştur.

Müesseselerin kuruluş tarzı değişiktir, bazıları tamamile lâik, bazılarında daha ziyade dinî esaslara rastlanır. Hepsi aynı evsaf ve değerde değildir. Kullandıkları metodlarda birlik yoktur. Bu müesseselerin pek çoğu kendi kaynakları ile yaşayacak durumda da sayılamazlar. Bu itibarla nezaret altında serbesti idaresince ödenen bir meblâğdan ve aynı idarenin başkaca yardımlarından istifade eder. Günlük fiat, müessesenin umumî masraflarına göre değişir ve fakat daima çok ucuzdur. Bu ise bu müesseseleri malî zorluk içinde bırakmaktadır.

Hususî müesseselerin pek çoğu 1 Juillet 1901 Kanununa tabi çocukları himaye için kurulan mahallî cemiyetlere bağlıdır. Bu cemiyetlere Sıhhat Nezareti, intibaksız çocuklar meselesinde itimat

etmektedir. Bu cemiyetlerin, kendilerinin de bazı müesseseler kurdukları görülmektedir. Bunlar arasında bilhassa müşahede merkezlerine de rastlanır.

b) *Gözetim altında terbiye idaresinin murakabesi*: Hususî teşebbüslerin bir âmme hizmetinin icrasına iştiraki daima bir koordinasyon ve nezaret meselesi ortaya atar. Bu mesele çocuk suçluluğu bakımından 16 Nisan 1946 tarihli Kararnamenin koyduğu şartlar altında mal murakabe ve ehliyet murakabesi ile halledilmiştir. Bununla beraber hususî müesseseler idarelerinde ve gayelerine yönelmede serbesttirler. Gözetim altında terbiye idaresi, bunların idare meclislerinde temsil edilmez, emir veya usule müteallik direktif vermez, yalnız yapılan hizmete maddî surette yardım eder.

Suçlu çocuklar, çocuk mahkemelerinin bir kararı ile müesseselere tevdi olunurlar. Müessesenin seçimi (resmî veya hususî) adli makamın kararıdır. Fakat adli makamlar çocuğu ancak ehliyeti kabul edilen bir müesseseye tevdi edebilirler (2 Fevriier 1945 tarihli Emirnamenin 15 ve 16. maddeleri). Ehliyetin tanınması idarî bir usule tabidir. Hususî müessesenin müracaatı üzerine Vali bir tahkikata tevessül eder ve bunun neticesinde gözetim altında terbiye idaresi tarafından ehliyet vesikası talebi kabul veya red olunur. Aranılan sıhhat, ahlâk vesaireye müteallik şartları kaybeden müesseseden ehliyet vesikası geri alınır.

Diğer sahalanın pek çoğunda olduğu gibi, burada da hususî teşebbüslere Devletin malî yardımının bir mukabili aranır: Devlet tahsis edilen paranın hüsnü suretle sarfını murakabe eder. Murakabe, sarf vesaikini görmek ve mahallinde gözetim altında terbiye müessesesinin teftişi, çocuk mahkemeleri hâkimlerinin ve savcılarının ziyaretleri gibi usullerle icra kılınır.

Malî murakabe, resmî veya hususî, terbiye ve ıslâh gayretlerinin ahengini sağlamağa kâfi değildir. Umumî bir istikamet tâyini zaruridir. Vesayet makamlarının, millî bir birlikte tevhit edilmiş mahallî cemiyetlerin direktifleri, cezaî tedbirlerin tatbikatında tekâmül sağlamaktadır. Fakat bu sahada büyük bir metod farkı müşahede edilmekte ve usullerin hangisinin daha müessir olduğu yolunda bir mukayesede bulunmak müşkülât arzemektedir.

Suçlu çocuklar bakımından, cezalar istisnadır. Kaide, istirdadı kabil yardım ve terbiye tedbirlerinin tatbikidir. Burada kesin hü-

küm mefhumu, cezaî müeyyidenin tekâmülü ile ahenkleştirilmiştir (12 Fevr. 1945 tarihli Emirnamenin 27. maddesi).

Sık rastlanan tedbir, çocuğun ebeveynine, vasi veya onu muhafaza ile mükellef olanlara tevdiidir. Bu tevdi çocuğun sevgi bağları ve itiyatlarının koparılmasından mütevellit mahzurları bertaraf eder. Bununla beraber, çocuğun göz altında tutulması infisaha giden aileye yardım zarureti vardır. Bu durumda olan çocuklar üzerinde, bir delege tarafından gözetim altında serbesti tatbik olunur. Bu tedbiri, ücret mukabilinde olmamak üzere bir vatandaş tatbik ve çocuğu almağa gayret eder. Gözetim altında serbesti tedbiri, çocuğun aileye tevdi halleri dışında da tatbik edilirse de, bilhassa bu sahada semereli olmuştur. Bu sahadaki tatbikatta tedbirin ihtilâf doğurması çok enderdir.

Buna mukabil bazı diğer hallerde çocuğu tıbbî veya tıbbî-pedagojik veya terbiye yahut meslekte yetiştirme veya yardım müesseselerine tevdi gerekmektedir. Vazifenin, resmî müesseselerle hususî müesseselerin faaliyetlerinin tevhidî suretile ve gözetim altında terbiye idaresinin bulunduğu Adliye Nezaretinin murakabesi suretile başarılmaması yoluna gidilmektedir.

Bu müesseselere yerleştirilen küçüklerin hepsi suçlu değildir. Muasır Fransız anlayışına göre suçluluk, çocuğun sosyal intibaksızlığının bir tezahüründen ibarettir. Bu çocukların normal tekâmülü ve şahsiyetlerinin teşekkülü, ferdî ve sosyal faktörlerin mütakabil tesirleri ile teşevvüshe uğramıştır. Serseri çocuklarla sıhhati veya ahlakî durumu tehdiye maruz çocukların da bu müesseselere yerleştirilmesi mümkündür.

Terbiyede kullanılan metodlar ihtisaslaştırılmış ve açık müesseselerde (hapishanelerde değil) tatbik edilen usuldür. Çocuklar, terbiyeciler etrafında küçük gruplar halinde toplanır. Kendilerine bir meslekte yetişme imkânı verilir, bu yapılırken her çocuğun şahsî kabiliyetleri ve aynı zamanda iş piyasasında yer bulma imkânları da gözönünde tutulur. Sistem, yarı - serbesti şeklindedir ve bu suretle serbest hayata alıştırmak yoluna gidilir ve hürriyete geçen ihtilâtlarına meydan verilmez.

Küçükler hakkında tatbik edilen politika, çok artmış olan çocuk suçluluğunu harpten evvelki seviyeye indirebilmiştir.

Büyük suçlular hakkında, ceza, umumiyetle hükmolunan tedbirdir. Eğer Ceza Kanunu derpiş ediyorsa cezaya emniyet tedbiri

de ilâve olunur. Müsadere, müessesenin kapatılması, araya ehliyetin geril alınması veya sair ehliyetsizlikler veyahut. icabında ikamet memnuiyeti veya sürgüne de karar verilir. Fakat bu tamamlayıcı tedbirler, cezanın üstünlüğünü bertaraf edemez. Ceza, kanunilik prensibine sadık kalınarak, ıslah gayesine göre tatbik olunur. Bu gayenin takibi infaz metodlarında ıslahata yol açmıştır.

Adli kararların infazı, farklı anlayıştaki idarelerce deruhte edilmiştir. Adliye Nezaretinde infaz idaresi, Dahiliye Nezareti, gerek küçükler, gerek büyükler hakkında para cezalarının tahsilinde vazifeli Maliye Nezareti, müsadere edilen malların satışını yapan âmme emlakı idaresinin de infazda rolü vardır.

Bununla beraber infaz, bilhassa cezaları infaz idaresine ait bir vazifedir. Bu idare, Adliye Nezaretinde bir müdürlük halindedir. Ölüm cezalarının infazı, hürriyeti kaldırıcı veya tahdit edici cezaların infazı ona aittir. Bu daire, emniyet tedbirlerinin büyük kısmının infazına da iştirak eder.

İnfaz idaresi 19. asırda Dahiliye Nezaretinin müdürlüklerinden biri idi. 1911 senesinde Adliye Nezaretine bağlandı. İdarenin başında bir umum müdür bulunur, sıfatı yüksek hâkimlerdendir. Bir de muavini vardır. Dairenin yüksek memurları, 1935 senesinden beri hâkim sınıfındadır.

Fransız infaz idaresi kuvvetli bir hiyerarşiye bağlanmış ve merkezleştirilmiştir. Bu sahada hususî müesseselerin rolü, eskiden beri çok mahdut kalmış ve küçükler hakkındaki tesirlerine nazaran pek cüz'î bulunmuştur. Ceza evlerinin hepsi ya Devlete veya vilâyetlere aittir. Ülke üzerinde dağılmış olan bu ceza evleri infaz mıntıkaları halinde gruplara ayrılmıştır ve halen bunlar dokuz grup halindedir. Mıntıklar şunlardır : Bordeaux, Dijon, Hille, Lyon, Marsilya, Paris, Ren, Strasburg Toulouse. Bu gruplar dahi sıkı bir surette merkezdeki idareye tabidir.

Kanun, müesseselerde büyük bir tenevvü derpiş etmiştir. Jandarma kışlalarında mevcut nezarethaneler hariç, tevkif evleri, cünha cezalarının infazına mahsus ceza evleri, ağır cezaya verilecek olan sanıklara mahsus müesseseler ve nihayet ağır hapis ve hidemati şakke için merkez ceza evleri mevcut bulunmaktadır.

Basitleştirmek ve tasarruf endişesi bu müesseseleri iki grup halinde toplamağı gerektirmiştir : Bölge ceza evleri ve merkez ceza

evleri. Birinciler uzun zaman vilâyet ceza evi idiler, fakat bunların büyük bir kısmı hâlen Devlete geçmiştir. Zira vilâyetler bu ceza evlerini lâyıkı veçhile idare edememişlerdir. İkinciler ise daima Devlet mülkiyetinde idiler.

Personeli üç gruba ayırmak mümkündür : İdare personeli, gözetim personeli, mütehasıs personeli.

Müesseselerin sevk ve idaresi münhasıran idare personeli tarafından icra edilir (25 Nisan 1956 tarihli Kararname). Evvelâ münhasıran idarî ve malî bilgilerle yetiştirilmiş olan personelin bilâhare ceza evlerini idare ve mahkûmların ıslahı vazifesi ile görevlendirilmeleri sistemin mahzuru olarak mütalâa edilmektedir. Bu personelin en küçük kademesi işçiler ve muhasiplerdir. Bu memurlara ve terbiyecilere mahsus bir imtihan daha yüksek bir memuriyet olan ikinci müdürlük ve bunu takiben de müdürlük imkânlarını ve daha sonra da bölge ceza evleri müdürlüklerini sağlar.

Geniş mikyasta mahpusluk rejimine tabi olmasına rağmen ceza evlerinin idaresine hâkimler iştirak etmemektedir. Bununla beraber 1945 senesinden beri müesseselerde bir hâkim vazife almakta ve bu hâkim cezanın infazına nezaret etmekte ve kendisine yardım eden bir komisyonun da iştiraki ile tedrici serbesti sistemi içinde mahkûmların bir üst dereceye geçmelerine karar vermekte ve meşruten tahliye hakkında tekliflerde bulunmaktadır.

Mahpusların muhafazası, müesseselerin emniyetini teminle vazifeli muhafızlar infaz idaresi tarafından seçilmektedir. Muhafızlar arasından imtihanla seçilen baş gardiyanlar müesseselerin bu bakımdan idaresile mükellef tutulmuşlardır.

Mütehasıs personele gelince, bunlar tek bir sınıf teşkil etmezler, çeşitli personelden müteşekkildir, ne ceza evlerinin idaresi, ne de mahpusların muhafazası ile meşgul olan kimselerin katılmadığı, yani infazın diğer sahaları ile meşgul olanların meydana getirdiği bir gruptur.

İnfaz idaresine mensup terbiyeciler, muhtar bir sınıf teşkil ederler. İmtihanla seçilirler, vazifeleri ıslah ve terbiyedir. İsterlerse ikinci müdürlük imtihanına girebilirler. Sıhhat işleri ile meşgul olan personelin çoğu pratisyendir ve vakitlerinin tamamını infaz idaresine tahsis etmiş değildirlere. Sosyal yardım teşkilâtı mensupları, ücretsiz olarak ceza evleri ile alâkalıdırlar. Farklı din ve mez-

heplere mensup rahipler, mahpusların vicdan hürriyetine saygı göstererek dinî telkinlerde bulunurlar.

Dahiliye Nezaretinin üç servisi infaz meseleleri ile meşgul olmaktadır.

Adliye Nezaretine bağlı olmalarına rağmen infaz hizmetleri umumî idarî teftişe tabidir. Bu teftiş, yüksek memurlar tarafından yapılır. Bunlardan bazıları ceza infazı ilminin tekâmülünde mühim rol oynamışlardır.

Vali veya kaymakam gözetim komisyonuna başkanlık eder. Her ceza evinde böyle bir komisyon vardır, vazifesi ceza evinin temizliğine, hıfzıssıhhasına, mahpusluk, rejimine, hükümlülerin çalışmasına nezaret ve meşruten tahliye teklifleri hakkında kanaat izhar etmektir. Orta şiddette disiplin cezaları ancak vali tarafından tatbik edilebilir. Ayrıca ikamet memnuiyeti tedbirlerinin tatbiki hususunda valinin mütalâası alınır.

İkamet memnuiyeti kararları Dahiliye Nazırı tarafından itti-haz olunur. Nezarette bir büro Nazırın bu husustaki kararlarını hazırlamakla görevlendirilmiştir. Polis komiserleri ve eğer bunlar mevcut değilse jandarma komutanları, mıntakalarında ikamet eden bu memnuiyete tabi kimselerin zaman zaman antropometrik karnelerini kontrol ederler.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZALARIN KANUNİLİĞİ

Kanunsuz ceza olmaz kaidesi ceza ile tedipte esas olmakta devam etmektedir. Cezaların kanuniliği prensibi, Fransız kanun vazısını, her suç bakımından müeyyidenin mahiyetini tasrihe mecbur etmiştir.

Kanun vazı, suçun mahiyetine göre siyasi cezalarla hukuku umumiye cezaları arasında münasip olanı seçer, bu her iki grup ceza kademelendirilmiştir. Kalebentlik, hapis, bir çeşit sürgün ve medenî haklardan iskat birinci grubu, ölüm cezası, müebbet veya muvakkat hidematı şakke ve ağır hapis ikinci grubu teşkil eden cezalardır.

Cünha mevadında iki aydan fazla beş seneden az (Ceza Kanununun 40. maddesi hariç) hapis ve yeni Franka göre 2000 Frankı geçen para cezası, suçun mahiyetine göre, bazan siyasî ceza, bazan hukuku umumiye cezası addolunur. Kabahat cezaları, âzami haddi iki ayı geçmeyen hapis cezaları ve yeni Franka göre 2000 Frankı geçmeyen para cezalarıdır.

Bu saydıklarımız aslî cezalardır. Ayrıca fer'i veya mütemmin cezalar da mevcuttur ve tatbik şartlarına göre aslî cezaya emniyet tedbirlerinde olduğu gibi ilâve olunurlar. İcabında, bu suretle hukuku bağlayıcı cezalar tatbik olunur. Vasiyet ve hibede bulunmak ve kabul etmek ehliyetinden mahrumiyet, kanunî mahcuriyet, medenî haklardan iskat, siyasî, medenî veya aile haklarının bazılarında mahrumiyet, umumî müsadere gibi mameleke müteallik cezalar bu meyanda gösterilebilir.

Her suç için kanun, hürriyeti bağlayıcı cezanın ve para cezasını aşağı ve yukarı hadlerini tâyin etmiştir. Hâkim ancak bu hadler arasında kalmak şartı ile hükmedilecek cezanın miktarını tesbit edebilir. Bununla beraber kanun vazı cezanın miktarını, hadleri artırmak, cünha cezasından cinayet cezasına intikal etmek, cinayet cezalarında bir üst cezaya geçmek şeklinde esbabı müşeddideleri de derpiş etmiştir. Bu şiddet sebeplerinden bir kısmı, bütün suçlar için kabili tatbik, umumî (tekerrür gibi) dir, diğer bir kısmı ise yalnız kabahatlere mahsustur.

Cezaların kanuniliği prensibi cezayı kaldıran veya azaltan mazeret sebeplerine de şâmilidir. Bu sebeplerin de tatbik edileceği halier kanunda tahdidî olarak gösterilmiştir.

Bununla beraber bu tutum, hâkimin, her suçlunun hususiyetine uyması icap eden cezayı, Fransız müellifi Salcilles'in, şöhretini muhafaza eden kitabında tavsiye ettiği şekilde, ferdileştirmek imkânını ortadan kaldırmamıştır. Mahkemeler, kanunî imkânlar dahilinde, her hâdisenin zaruretlerine mahkûmiyetleri uydurabilmektedirler. Meselâ fer'i ortaklar bakımından, iştirakte, suça katılmış olmaktan dolayı aslî faile verilen cezaya göre fer'i faile ceza verileceği kaidesine rağmen, mahkeme, fer'i faile âzami cezayı verdiği halde aslî faile daha az ceza verebilir, belki de onun bir esbabı muhaffefeden istifadesini dahi kabul edebilir. Eğer, şahsa bağlı esbabı müşeddide meselâ aslî failde mevcut, diğerinde mevcut değil ise bu iki çeşit suçlar arasındaki fark daha bariz hale gelir.

Fransız kanun vazında, eskiden olduğundan daha fazla salâhiyetin, cezaları ferdileştirebilmeleri için, hâkimlere verilmesi hususunda, gittikçe vuzuha kavuşan bir temayül müşahede edilmektedir. Bazı fer'i ve mütemmim cezalar, mecburî olmaktan çıkarılarak ihtiyarî hale getirilmiştir. Meselâ relégation, eskiden hemen her zaman mecburî iken 3 Juillet 1954 Kanunundan beri ve müteaddit hallerde tatbik edilen ikamet memnuiyeti 18 Mart 1955 Kanunundanberi (Ceza Kanunu madde 44) çok istisnai hallerde tatbik edilmektedir. Cünha mevadında tecil, yani hükmolunan cezanın infazının şarta bağlı olarak talikine hâkimin karar vermek yetkisi çok genişlemiştir. Bu cezanın ferdileştirilmesi temayülü, hükümden sonra da, yani hürriyeti bağlayıcı cezanın infazı sırasında da müşahede edilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

İNFAZ ISLAHATI

23 Déc. 958 tarihli, yeni Ceza Usulü Kanunu, infaz usulüne bir kitap, 5 inci kitabı tahsis etmiştir. Harbin hitamından beri, idarenin infazda yaptığı islahatın unsurları bu kanunda tedvin edilmiştir. Her hâdiseye uygun bir infaz şekli aramak ihtiyacı, müesseseleri ihtisaslaştırmağı icap ettirdi. Bir millî müşahede merkezi mühim rol oynamaktadır. Uzun müddetli cezaya çarpılmış hükümlü, bu müşahede merkezinde, gerek şahsı, gerek muhiti ve gerekse meslek kabiliyeti bakımından bir müşahedeye tabi tutulduktan sonra kendisine en uygun olan müesseseye gönderilmektedir: Meselâ hükümlülerden biri, okul - ceza evine, bir ikincisi hastahane, üçüncüsü tedrici sisteme göre ıslah edilmiş ceza evine, bir dördüncüsü de ziraat ceza evine, diğer bir suçlu da âzami muhafaza tedbirlerinin zaruri görüldüğü ananevî evsaf bir merkez ceza evine gönderilmiş olabilir.

Müesseselerin suçluların tiplerine göre ihtisaslandırılması, hidedematı şakke, ağır hapis ve cünhalara mahsus uzun müddetli hapis cezalarının infazında bir yaklaşma tevlit etmiştir. Zira bir ağır ceza hükümlüsü ile bir cünha mahkûmunun kriminolojik suçlu tipinin yeniden cemiyete intibak ettirilmesi bakımından fark arzetmediği görülmüştür.

Ceza evlerinde çalışma, ıslahın başta gelen unsurudur.

Uzun müddetli hürriyeti bağlayıcı cezaların çekildiği merkez ceza evlerinin büyük bir kısmı tedrici serbesti sistemine göre ıslah edilmiştir. Ceza evleri dahilinde meydana getirilen gruplar yeknesaktır. İnfaz rejimi muhtelif safhaları ihtiva eder : Hücrede müşahede, gündüz birlikte çalışma, gece tecrit şeklinde başlayan usul, tedricen yumuşamaktadır. nihayet kısa müddetle ceza evinden izinli çıkabilme, yarıserbesti, hariçte birleşebilme, meşruten tahliye, infaz sonrası yardım safhaları birbirini takip etmektedir. Her Ağır Ceza Mahkemesi nezdinde bir infaz hâkimi, tahliye edilmiş hükümlülere yardım komiteleri (Ceza Usulü Kanunu madde 538) bulunur. Bunlar, meşruten tahliye ile salıverilenleri ve talepleri halinde, kat'î surette tahliye edilmiş olanları gözetmekle mükelleftirler. Bu komiteler, himaye müessesesi (probation) memurlarından, sosyal yardım mensuplarından ve fahri delegeler gibi kimselerden tereküp ederler.

Birden ziyade mükerrirlerin mahkûm oldukları ağır cezalar için hususî bir rejim ihdas olunmuştur. Bunlar için ihtisaslaştırılmış merkezlerde ilmî bir müşahede cereyan eder. İntibaksızlığı vahim görülmeyen kimseler, meşruten tahliye ile neticelenecek tedrici serbesti tecrübesine tabi tutulurlar. Bu tecrübeler göstermiştir ki, eskiden gayri kabili ıslah olduğu kabul edilen bir kısım ağır hapis suçlusu, yeniden suç işlemeksizin, serbest yaşamakta muvaffak olabilmişlerdir.

Cezanın ferdileştirilmesi fikri, cezaların kanuniliğine müteallik ananevî anlayış üzerinde yeniden durulmasını icap ettirmiştir. Bahis mevzuu olan her suçlunun ıslah imkânlarına göre ceza müddetini en iyi şekilde kullanmasıdır. Şüphesiz, herkesin kabiliyeti, vaadettiği ıslah imkânı aynı değildir. Fakat cemiyet herkes için aynı gayreti sarfetmeğe mecburdur. Suçlunun istikbalinin, modern tedrici sistemin safhalarında yapılacak seçime tabi olduğundan yeni bir hâkim, ceza infazı hâkimi, geniş salâhiyetlerle teçhiz edilmiştir. Bu suretle hükümden evvel kanunun vatandaşa tanıdığı teminat, hükümden sonra da hâkimin müdahalesi şeklinde devam etmektedir. Dâvadan cezaya doğru teşrii kuvvetin himayesi, kaza kuvvetine intikal etmektedir.

Küçükleri ceza çerçevesi içinde ıslah için alınan tedbirlerle, büyük suçluları ceza dışı ıslah tedbirleri arasında garip benzerlikler müşahede edilmektedir. Küçükler hakkındaki gözetim altında serbestinin tecile benzediği inkâr edilemez. Okul - ceza evi ile açık müesseseler ve bazı ıslah merkezleri arasındaki fark büyük değildir. Her iki tarafta da bir san'at öğrenir, her iki tarafta da öğretmen vardır. Kısa müddetlerle müesseseden ayrılabilme, yarı - serbesti her iki kategori suçlu için müşterek usullerdir. Her iki sahadada sosyal müdahalenin şu gayesi aynıdır: Antisosyal davranış sebeplerini bertaraf etmek suretile suçluyu ıslah etmek.

Bu müşabehet zikre değer. Zira hareket noktaları bir hayli farklıdır. Büyükler için cezaî kusur, küçükler için ademi mesuliyet esas tutularak ıslah tecrübesine girilmiştir. Bu iki çeşit suçlu hakkında ayrı olan hareket noktası iki çeşit ceza dâvasını birbirinden ayırır. Fakat hükümden sonra bu fark artık çok azalmıştır. Suçtan sonra, kollektif heyecan, ki bazan basının tesiri ile âzami hadde ulaşır, hükümden sonra azalır. Adalete olan sosyal ihtiyaç, hattâ bir âmme intikamı arzusu, Devletin suça karşı tepkisini teşkil eden dâvanın açılması ile ilk safhada tatmin edilmiş olur. Ceza safhası pek düşünülmez. Sosyal heyecanın bu gerilemesi, kör insiyakî hareketlerden sahayı temizler iyi bir infaz siyaseti üzerinde teemmül imkânını verir. Böyle bir siyasetin bulduğu vasıtaların birbirine yaklaşacağı tabii görülmelidir.

Bununla beraber iki hareket hattının karıştığı iddia edilemez. Pek çok büyük suçlu için öyle bir yaş vardır ki artık değişme imkânsız hale gelmiştir. Suçlu olsun veya olmasın pek çok insan için, gerek adalet, gerek fikir artık yeni itiyatlar kazanmağa elverişli değildir. Müşabehet ancak büyük suçluların bir kısmı ile küçükler arasındadır. Hattâ suçluluğu pek derin olmayan bu grup büyük suçluların dahi küçükler gibi muamele görmesi bahis mevzuu değildir. Büyüklerin, kusurlarını ödemeğe kendilerini ahlâken ehil görmeleri ve kendi nefislerini ıslahı böyle bir bedel mukabilinde sağlamak şuurları daima muhafaza edilmelidir.

Fransız hukuku, infazın mahiyeti, mevkiî, hükmolunan tedbirlerin sosyal esası hakkında vazih fikir sahibi olmak lüzumuna inanmaktadır.